

ספרות עברית וכללית, מתכונת תשע"א כיתה י"א - מחוון

אורית סוקר, תשע"א, מאי 2011

פרק שלישי: רומאן ונובלה, 28 נ'

5. "מאחורי הגדר" מאת ביאליק: ריבוי הדמויות ברומאן העברי ונובלה העברית מאפשר להתבונן במציאות המתוארת ביצירה מנקודות מבט שונות.

הצג בתשובתך שתי נקודות מבט שונות על אותה מציאות, והסבר מה תורם שוני ביניהן להבנת המשמעות של היצירה. בסס את דבריך על דוגמאות מהיצירה.

[פתיחה] בחרתי זהו סיפור התבגרות וחניכה שגיבורו הוא נח, נער יהודי מתבגר. הוא מתגורר עם הוריו בשכונה של גויים, שהלכה והתייחדה פרט לגויה שקוריפינשטישכא המסרבת לצאת משם. יהודי השכונה, ובפרט הוריו של נח, ושקור' עויינים אלה את אלה. כילד פוגש נח באסופית מארינקא, הנמצאת בחזקת שקור' ונוצרת ביניהם חברות שתחילתה ילדותית ותמימה. מארינקא היא גויה בנוסף לחיסרון שלה כאסופית-ממזרה, ואילו נח יהודי. בין השניים מתפתחת ידידות אסורה, ובהמשך – קשר אירוטי, המתממש לקראת סוף הסיפור.

בתקופת ההתבגרות נח אינו משתלב במסגרות החינוך היהודיות ויוצא כנגד המלמדים ותלמידיהם. אולם בסופו של דבר הוא חוזר לתלם ועושה בדיוק את מה שמצפים ממנו הוריו והחברה היהודית: עולה לתורה ומתחתן עם יהודייה כשרה. בסיום הסיפור מארינקא נשארת לבדה משקיפה על נח ואשתו הטרייה והכשרה הבאים לביקור אצל הוריו כשהיא מחזיקה בידיה את ילדם המשותף, פרי האבתם האסורה, הממזר.

[טענה] ריבוי הדמויות בנובלה מאפשר להתבונן במציאות המתוארת ביצירה מנקודות מבט שונות. אתייחס להלן לנקודת המבט של נח, ולזאת של הוריו ושל החברה היהודית. הפער בין שתי נקודות המבט תורם להבנת משמעות היצירה, שהיא ביקורת דקה על החברה היהודית בגולה ועל ערכיה המדכאים את נפש הצעירים.

[פיתוח ודוגמאות] הסיפור מסופר ע"י מספר כל-יודע במבע משולב, המבטא את נקודת המבט של נח. מבעד לעיניו של נח אנו רואים את החברה היהודית המתאפיינת בסגירות, רעש וריחוק מהטבע. נח נמשך לחברה הגויית, לאיכרים, לשדות, לבעלי החיים השונים ולצומח. הוא מנסה לזרוע גינה בחצר החשוכה של ביתו. הוא נמשך לקרפף על כל הצמחייה הירוקה שבו, וכמובן – אל גנה של מארינקא. בעל-החיים המסמל את נח הוא הסוס: כבר כילד הוא נמשך אל הפוני של מארינקא. בהמשך הוא רוכב על סוסים עם נערי הגויים, ובסוף הסיפור הוא מזדהה עם הסוס המיוחם, ומממש את תאוותו כשהוא מבקר את מארינקא בלילה. נח אינו רוצה ללמוד בחדר הסגור, עם המלמד המשעמם או האכזרי, אלא לבלות את ימיו בטבע, ועם מארינקא.

לעומת זאת, מנקודת המבט של החברה היהודית נח הוא נער פרוע, לא צייתן ומרדן. הוריו של נח אינם מבינים את משיכתו למארינקא. הם רוצים לגדלו כמו כל ילדי היהודים, ולכן שולחים אותו למלמדים שונים. במלמד הראשון הוא בועט ואחר-כך בורח ומסתתר. גם את המלמד השני הוא מכה, ואחר-כך אף יוצא למלחמה לצד ילדי הגויים כנגד הילדים היהודים. נח מנצח בקרב, אך נתפס כבוגד ע"י החברה, ובמקרה זה אף הוא מבין שעבר את הגבול, ומניח לאביו להלקות אותו כמעט עד מוות. בעיני החברה היהודית, ובפרט – אביו, חשוב שנח יגדל כיהודי הממלא מצוות, ולכן, בסופו של דבר, אביו מלמד אותו להניח תפילין והוא מקיים את טקס הבר-מצווה. מנקודת המבט של המספר, המשלב את נקודת המבט של נח, טקס הנחת התפילין מתואר כאילו רותמים את נח, משל היה סוס שיש לעקוד כדי שלא ישתולל.

שתי נקודות המבט מתנגשות לאורך כל הסיפור, אך נח לעולם אינו מורד עד הסוף. הוא נשאר לגור אצל הוריו, מעמיד פנים כמי שמכבד את השבת ואת החגים ובסופו של דבר, לאחר שביצע את זממו במארינקא, הוא מתחתן עם יהודייה כשרה, ע"י שידוך.

בחלק האחרון של הסיפור שוב אין אנו שומעים את קולו של נח משתלב בקולו של המספר. בקצרה רבה מתואר נח, שהשלים עם גורלו, מתייחד עם אשתו הצעירה בחצר של הוריו, בעוד מארינקא מביטה בו מאחורי הגדר, ותינוקם בזרועותיה. נקודת המבט של החברה היהודית גברה על זאת האישית של נח: הוא זנח את שאיפותיו וכמיהותיו, והצטרף באופן רשמי וסופי לחברה היהודית המסורתית.

[סיכום] כפי שהראיתי, קיים פער משמעותי בין האופן בו רואה נח את המציאות לבין האופן בו רואים אותה הוריו והחברה הסובבת אותו. בסיום הסיפור נח מאמץ את נקודת המבט של החברה, ובזאת נכנע לערכיה. הסיפור מבקר את האופן בו מדכאת החברה היהודית המסורתית את נפשות הנערים הרכים.